

GLEDALIŠKI LIST

Državnega gledališča v Ljubljani

1943-44

DRAMA

17 AVGUST STRINDBERG:
NEVESTA S KRONO

AVGUST STRINDBERG:

Nevesta s kono

PRAVLJICNA IGRA V PETIH SLIKAH

PREVEL C. DEBEVEC

Režiser: C. DEBEVEC

Osebe:

Mats	Jan
Kersti	Šaričeva
Kerstina mati	Kraljeva
Vojak, Kerstin oče	Raztresen
Cerkovnik, Kerstin ded	Benedičič
Brita, Matsova sestra	Mira Danilova
Matsov ded	Cesar
Matsova stara mati	P. Juvanova
Matsov oče	Gorinšek
Matsova mati	Gorinškova
Ana, Matsova mlajša sestra	* * *
Mala Karen	* * *
Mali Mats	* * *
Župan	M. Skrbinšek
Pastor	Nakrst
Povodni mož	Korošec
Babica	Rakarjeva
Belo dete	* * *
Ribič	P. Kovič

Svatje, vojaki, rabelj.

I. slika: Na planini. — II. in III. slika: V mlinu. — IV. slika: Pred cerkvijo. — V. slika: Na jezeru. — Po I. in III. sliki daljši odmor.

Dekoracije: V. Skrušny. — Glasba: Strindberg-Balatka, vodi H. Svetel. — Kostumi: Vilfan.

Cena »Gledališkega lista« Lir 3.—.

GLEDALIŠKI LIST

DRŽAVNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1943/44

DRAMA

Štev. 17

AVGUST STRINDBERG:

NEVESTA S KRONO

PREMIERA 23. MAJA 1944

Janko Moder:

Strindbergov problem

August Strindberg je bil rojen 22. januarja 1849 v Stockholmu. Usodno kal nesrečnega nemira je dobil najbrž že z neubranim zakonom staršev, kajti oče je bil ugleden meščan, petičen trgovec, mati pa dekla. Neustaljena narava ga je gnala iz poklica v poklic, iz kraja v kraj, iz problema v problem. V vsem življenju in slovsstvenem delovanju pa je ohranil troje motivov, ki se mu vlečejo kakor rdeča nit skozi dela: nemir, trpljenje in strah. In vse to troje se po njegovem naziranju najjasneje kaže v zakonu med možem in ženo.

S tri in tridesetimi leti je napisal prvo dramo. »Mojster Olof« je bil sicer zasnovan na realizmu, vendar ima že v zametku tipični odnos žene do moža. Delo je bilo napisano v času, ko je realistično načelo še veljalo, dasi so posamezniki že tipali v nove smeri, zlasti še v pretirano vernost naravi, iz česar se je kmalu nato razvil očitni naturalizem. Strindberg v prvem svojem dramatskem delu, ki je hkrati prva pomembnejša švedska zgodovinska drama, še ni tvegäl prikaza svoje notranjosti, bolj pa je poudaril to razdvojenost v naslednjih delih. (»Gosä Margit«.)

Ta čas je zaneslo ahasverskega popotnika v Pariz, kjer se je seznanil s prvimi poskusi naturalistične drame. Odprli so se mu novi pogledi. Življenje je po njegovem dobilo stvarnejše osnove. Domišljija in resničnost sta se mu strnili. Treba mu je bilo zajeti samo

Strindberg: »Nevesta s krono« (Slavko Jan v vlogi Matsa)

vase, pa je ustvarjal najmodernejšo literaturo. Naturalizem je namreč zavrgel dotedanje prizadevanje umetnikov, ki so skušali čimbolj zagladiti prepad med dejansko in umetniško oblikovano resničnostjo. Zdaj umetniku ni bilo več treba izbirati iz obilja življenja samo takih momentov, ki so mu ustrezali za njegov končni namen,

kajti poslej je bil naturalistu končni namen prav ta, da je le tenko prisluhnil življenju in ga posnel v izbranih momentih do zadnje podrobnosti, ne da bi se mu bilo pri tem ozirati na celotno podobo stvaritve.

»Nevesta s krono« (Mila Šaričeva v vlogi Kerste)

Tako je tudi Strindberg začel grebsti vase in odgrinjati najintimnejše odnose med možem in ženo, vse pa je videl skozi zamegljene naočnike svoje živčne utrujenosti.

Vsi njegovi moški te dobe so duševni revčki — naj bo že Aksel v »Tovariših«, ritmojster v »Očetu« ali Adolf v »Upnikih« — in vse njegove ženske — Berta v »Tovariših«, Lavra v »Očetu« in Tekla v »Upnikih« — so nečloveške mučiteljice, zvijačne izkorišče-

valke in demonske pijavke mož brez osebne morale in čuta odgovornosti. Strindberga so problemi nove literature do kraja prevzeli in loteval se jih je z vsemi pripomočki in pridobitvami moderne znanosti. Bolestno razdražljivi duh se mu je trmasto zaril v človekovo notranjost, posebno še v vprašanje človeške skupnosti. In ob analizi té se mu je razodelo porazno spoznanje: sožitja moža in žene, sožitje družabnih členov na sploh mu ni pomenjalo ubranosti in lepote, ampak trpljenje in boj.

S prizadevno vestnostjo bistrega znanstvenika je šel še dalje. Leta 1888 je nastala »Gospodična Julija«, toliko občudovana dušeslovna študija, predstavnica naturalistične drame. S spretno analizo duševnosti je zgradil umetnega človeka, ustreznega vsem zahtevam logike, psihologije, medicine, matematike, miljeja in dednosti, čeprav se je hotel po naturalističnem načelu ravno temu izogniti. Namesto naravnega človeka s srcem in dušo, je skomponiral duhovnega robota. In verjetno se mu je prav ob tej vrhunski naturalistični stvaritvi razodelo, da je v naturalizmu prav za prav bolj vezan kakor drugod. Namesto naravne sproščenosti in umetniške svobode so ga z vseh strani oklepale obveznosti. Toda to spoznanje mu še ni zadoščalo za preusmeritev. Z dotedanjo tehniko in motiviko se je oprijel enodejank, v katerih ni bilo več umetelne nakopičenosti problemov in dejanj, temveč so bili zgolj trenutki iz posameznih usod, prikazani po strogih naturalističnih načelih, torej tudi brez samovoljnega konca (Parija, Samum, Močnejša).

Tak je bil Strindberg štiridesetletnik.

Umska globina in življenjska zrelost na eni strani, na drugi pa nemirni duh in iskalna strast pa sta ga gnali naprej. Še je veroval naturalističnemu načelu, da je vse na tem svetu mogoče dognati in doumeti z naravnimi sredstvi, s čuti in razumom. Šele lastno dognanje ga je prevrglo s te poti. Čim globlje je namreč ril, čim nadrobneje je seciral, čim spretnije analiziral, tem dalje se mu je odpiralo. A glej, namesto da bi mu svet ob koncu razpadel v molekule in atome, kakor bi velevala eksaktna znanost, se mu je razodelo novo gibalno sveta: skrivnostna usodnost, kateri ni mogoče do dna. Že v »Ključih do nebeškega kraljestva« (1893) ni več naturalist, ampak pravljicar, ne psiholog, ampak mistik, otrok domišljije in vdane

vere. Še očitnejši je ta prelom s preteklostjo v tridelni drami »V Damask«. V njej je opustil naturalistično izumetničenost in iskanost, ki se je skrivala pod načelo naravnosti in sproščenosti. Izrez iz življenja je dobil simbolni pomen, v naključju je odkril nadnaravni namen. S tem popolnim preobratom v miselnosti pa se še ni rešil notranje muke: »Trpim, kot da sem vse človeštvo. Trpim in se ne smem pritoževati.« Le v nečem se je spremenilo tudi to trpljenje: smisel ni bil več tostranski, ampak večnostni, priznal je dušo in sprevidel, da so vse nadloge le preskušnje.

»V Damask« pomenja matico Strindbergove ekspresionistične drame. Dasi ni bil še notranje izčiščen, dasi so ga še mučili dvomi findesiècla, so se mu vendar po tem odločilnem preobratnem momentu rodila dela kakor »Sanjska igra« iz budistične motivike, »Nevesta s krono« iz narodnega, pravljično bajeslovnega kroga, »Labodka« iz čiste pravljičnosti, »Advent« in »Velika noč« iz religioznega sveta.

Kot petdesetletnik se je še enkrat vrnil v naturalizem. V »Oponosti« je spet zaživel Pariz z bohemi, umetniki, policisti, delavci, duhovnom, ljubimko in spogledljivko. V njej je glavno gibalno umišljeni, telepatski umor, ki ponudi Strindbergu priložnost za najčudovitejše sklepe. Drugo delo iz te dobe je »Mrtvaški ples«. V tej drami je še zadnjič psihološko reševal problem zakona. Sovraštvo med možem in ženo je tu pognano v zadnjo ostrino, v boj za življenje in smrt. Zakonca živita na samotnem otoku sama in se sprašujeta: »Kaj si še tako otročji, da verjameš v pekel?« in si odgovarjata: »Kaj ne verjameš vanj, ko vendar živiš sredi njega?«

Šestdesetletni Strindberg je sklenil napeto krivuljo svojega ustvarjanja v izhodišču svoje tvornosti, v zgodovinskih dramah (Gustav Wasa, Erik IV., Kraljica Kristina, Karel XII., Gustav IV. itd.). Prav zadnja dramatska dela pa so meščanske drame z izrazito protinaturalistično obdelavo. Nemir in trpljenje, ki sta vse dotlej pomenjala srž Strindbergove problematike, sta se mu sprevrgla v strah. Že v »Mrtvaškem plesu« nastopijo strahovi, pozneje pa večinoma nadomeste vse pravljične prikazni. Tudi »Nevesta s krono« ima svojo babico, dasi ji je v dobrem svetu še ostro postavljen nasproti povodni mož. V zadnjih delih pa so strahovi tako resnično-

sten in nujen spiritus agens, da se spremene v centralne postave (Grmada, Bliskavica, Sonata strahov).

Pot, ki jo je prehodil Strindberg od živčno uničenega »Očeta« do usodne vdane umirjenosti »Neveste s krono«, je polna dragocenih spoznanj. Škoda le, da nam ni mogel iz duševne trdnosti ustva-

Schönherr: »Zemlja« (prizor iz II. dejanja).

riti dela občanske in večnostne vrednosti, kakršni se je mogoče najbolj približal v »Nevesti s krono«. Povsod drugod je preveč osebnostno zagrenjen, bolno občutljiv, na slepo tipajoč, premalo odločen in premočrten. Tako ni mogel v drami — v borišču dveh svetov — prikazati pravih rezultatov, kajti samo prikazovanje boja je za dramo premalo. Njegovi junaki ne poznajo žrtvovanja in smisla

svojega življenja, zato so predvsem zanimivi kot ogledalo dobe in razrvanega pisatelja, manj kot občestvene postave. Vse prepogosto tavajo v labirintu in brezcilnosti, namesto da bi z odločno kretnjo pokazali pot in stopali po njej do cilja. Mogoče je »Nevesta s krono« prav zaradi izjemnosti glede tega tako simpatična. Česar

Schönherr: »Zemlja« (Milan Skrbinšek v vlogi Kremena)

ni mogel doseči v naturalizmu, se mu je razodelo v svetu poezije, kjer se mu je hlastajoči duh odpočil in umiril. Povsod drugod pa je zaradi svoje egocentričnosti in pekla v srcu spreminjal ves svet v pekel brez odrešujočih spoznanj in poti.

Strindbergov problem je značilen za vso moderno dramo. Iskala je v naturalizem, bala se je dostojnih snovi, da ji ne bi kdo očital

neresničnega idealiziranja, in tako se je iz blaznega strahu pred grehom zoper naravnost, rodil nestvor: naturalistična drama, ki je niti najbolj nadarjeni umetniki niso mogli priklicati v naravno življenje. Vsi ti so pozabljali, da je bistvo umetnika sploh, bistvo dramatika pa še posebej, oblikovanje, prepojeno z osebnostno smotrnostjo, ne pa prazno jecljanje in posnemanje narave. Strindberg je s svojo »Nevesto s krono« dokazal, da je celo poczija, pravljíčnost, domišljíjska ustvarjalnost bližje resnični, večnostni in občestveni dramatiki, kakor pa goli naturalizem brez pozitivnih idealističnotvornih elementov.

Iz vodstvene pisarne

Ga. Mira Danilova spet na odru. Naše gledališko občinstvo bo gotovo razveselilo dejstvo, da bomo mogli pri predstavi »Neveste s krono« zopet pozdraviti na odru dolgo odsotno gospo Miro Danilovo. Gospa je, kakor znano, januarja težko obolela in takrat je vodstvo »Nevesto« iz kvalitetnih razlogov odstavilo z repertoarja. Ker je medtem igralka okrevala in se na našo veliko radost javila zdrava v službo, je vprizoritev tega dela, ki je imelo že v lanski sezoni nenavaden uspeh in ki je bilo že letos spočetka namenjeno za abonentski repertoar, na novo omogočeno. Gospa Mira Danilova igra spet zlobno Brito, ki šteje nedvomno v vrsto njenih najboljših stvaritev. Želimo ji trajnega zdravlja in upamo, da bo še dolgo bogatila naše gledališko delo s svojim dragocenim sodelovanjem!

Ustanovitev Dramskega Studia. 1. aprila t. l. je bil pod vodstvom ravnatelja Drame g. Cirila Debeveca ustanovljen Dramski Studio državnega gledališča v Ljubljani. Podrobnejše poročilo in podatke bomo priobčili v prihodnji številki Gledališkega lista.

Herausgeber: Die Intendanz des Staatstheaters in Laibach. Vorsteher: Oton Župančič. Schriftleiter: C. Debevec. Druck: Maks Hrovatin. — Alle in Laibach. Izdajatelj: Uprava Drž. gledališča v Ljubljani. Predstavník: Oton Župančič. Urednik: C. Debevec. Tiskarna Maks Hrovatin. — Vsi v Ljubljani.